

“Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari” elektron ilmiy jurnali



№ 1 (5), yanvar-mart, 2022-yil

SUN'IY INTELLEKT SHAKLLANISHINING XALQARO SAVDOGA TA'SIRI VA YO'NALISHLARI

ABDUJALILOVA Bibisora

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Jahon iqtisodiyoti” yo'nalishi magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada Sun'iy intellekt nazariyalarini xalqaro iqtisod nazariyalari bilan birlashtirgan holda, sun'iy intellektning xalqaro savdoga ta'siri va yo'llarini turli tadqiqotlar orqali tahlil qilindi. Sun'iy intellektning iqtisodiyotga va xalqaro savdoga ta'siri jihatidan jahon tajribasini o'rganildi.

Tayanch iboralar. Sun'iy intellekt, Xalqaro savdo, Raqamli tijorat banki, kredit, muammoni kredit, kredit portfeli, zaхira, brutto aktiv, foiz stavkasi, inflyatsiya.

Kirish

Bugungi kunda turli xil innovatsiyalar va sun'iy intellektga bo'lgan ehtiyoj kundan kunga ortib bormoqda. Unga muvofiq, barcha mamlakatlarda aqlli dasturlarga o'tish, sun'iy intellektni keng miqyosda jadal rivojlantirish to'g'risida muhim qarorlar belgilanmoqda. Shu maqsadda O'zbekiston Respublikasida ham raqamlashtirish siyosati olib borilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.Mirziyoyevning “O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida”gi qaroriga muvofiq, iqtisodiyotning raqamli sektorini rivojlantirish borasida davlat tomonidan keng ko'lamlı chora-tadbirlar ko'rilmoqda, elektron hujjat aylanishi tizimlari

joriy etilmoqda, elektron to'lovlar rivojlantirilmoqda va elektron tijorat sohasidagi normativ-huquqiy baza takomillash ko'zda tutilgan (Qaror, 2018).

Raqamli asrda xalqaro savdoda ishlab chiqarish ta'minoti zanjiri va logistika tarmog'ining moliyaviy to'lov tizimlarida muhim o'zgarishlar ro'y berdi. Raqamlashtirish va Sanoat 4.0 jarayoni mamlakatlar va kompaniyalarning ishlab chiqarish tuzilmalarini o'zgartirdi va ularning logistika jarayonlariga ta'sir qildi va xalqaro savdoda blokcheyn tizimlaridan foydalanishga imkon berdi (Strange va Zucchella, 2017).

Adabiyotlar tahlili

Sun'iy intellekt tadbirkorlik faoliyati va bozorda raqobatdosh ustunlikni saqlab qolish niyatida bo'lgan korxonalar uchun zaruratga aylanib bormoqda. Sun'iy intellekt an'anaviy dasturiy ta'minotga qaraganda ko'proq qaror qabul qilish qobiliyatiga ega (Uzialko A. C, 2019). Sun'iy intellekt tizimi dasturiy ta'minot to'plamlari, ularni boshqarish bilan bog'liq bo'lgan ko'p qismini inson aralashuvisiz bartaraf qilishi mumkin. Elektron avtomatlashtirishning ushbu keyingi avlodi - katta ma'lumotlar, tahliliy va sun'iy intellektdan foydalanish, sanoatda raqamlashtirishni rivojlantirishning eng muhim omillaridan biridir (Y.A.Savinov va Ye.V.Taranovskaya, 2020).

Sun'iy intellektning iqtisodiy ta'siri quyidagilarga bog'liq bo'ladi:

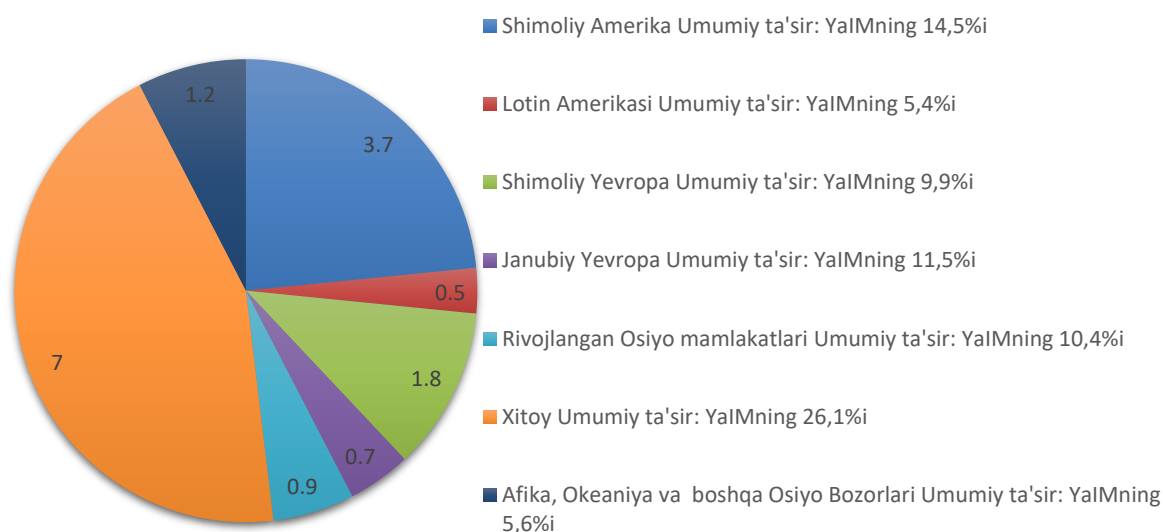
1. Biznes jarayonlarini avtomatlashtirish (jumladan, robotlar va avtonom transport vositalaridan foydalanish) natijasida hosildorlikning oshishi.

2. Mavjud ishchi kuchini sun'iy intellekt texnologiyalari (yordamchi va kengaytirilgan razvedka) yordamida ko'paytirish orqali korxonalarining unumdorligi oshishi.

3. Shaxsiylashtirilgan va/yoki yuqori sifatli sun'iy intellekt bilan takomillashtirilgan mahsulot va xizmatlar mavjudligi natijasida iste'molchilar talabining ortishi.

Mehnat unumdorligini oshirish hozirgi va 2030-yillar oralig'ida sun'iy intellektdan olingan barcha iqtisodiy yutuqlarning yarmidan ko'prog'ini tashkil qiladi, qolgan qismi esa mahsulotni yaxshilash natijasida yuzaga kelgan iste'mol talabining ortishiga to'g'ri keladi (Kuprevich T.S, 2020).

1-rasmda tasvirlangan ba'zi iqtisodlar mutlaq va nisbiy jihatdan boshqalarga qaraganda ko'proq daromad olish imkoniyatiga ega. Xitoy va Shimoliy Amerika eng katta ta'sirni ko'rishimiz mumkin. Jahon iqtisodiyotining barcha hududlari sun'iy intellektdan foyda ko'radi. Shimoliy Amerika va Xitoy sun'iy intellekt yalpi ichki mahsulotini 14,5% va 26,1% ga oshirish orqali eng katta iqtisodiy yutuqlarga erishmoqda. Rivojlanayotgan mamlakatlarda sun'iy intellekt texnologiyalarini o'zlashtirish darajasi ancha past bo'lishi kutilayotganligi sababli kamroq o'sishni boshdan kechiradi.



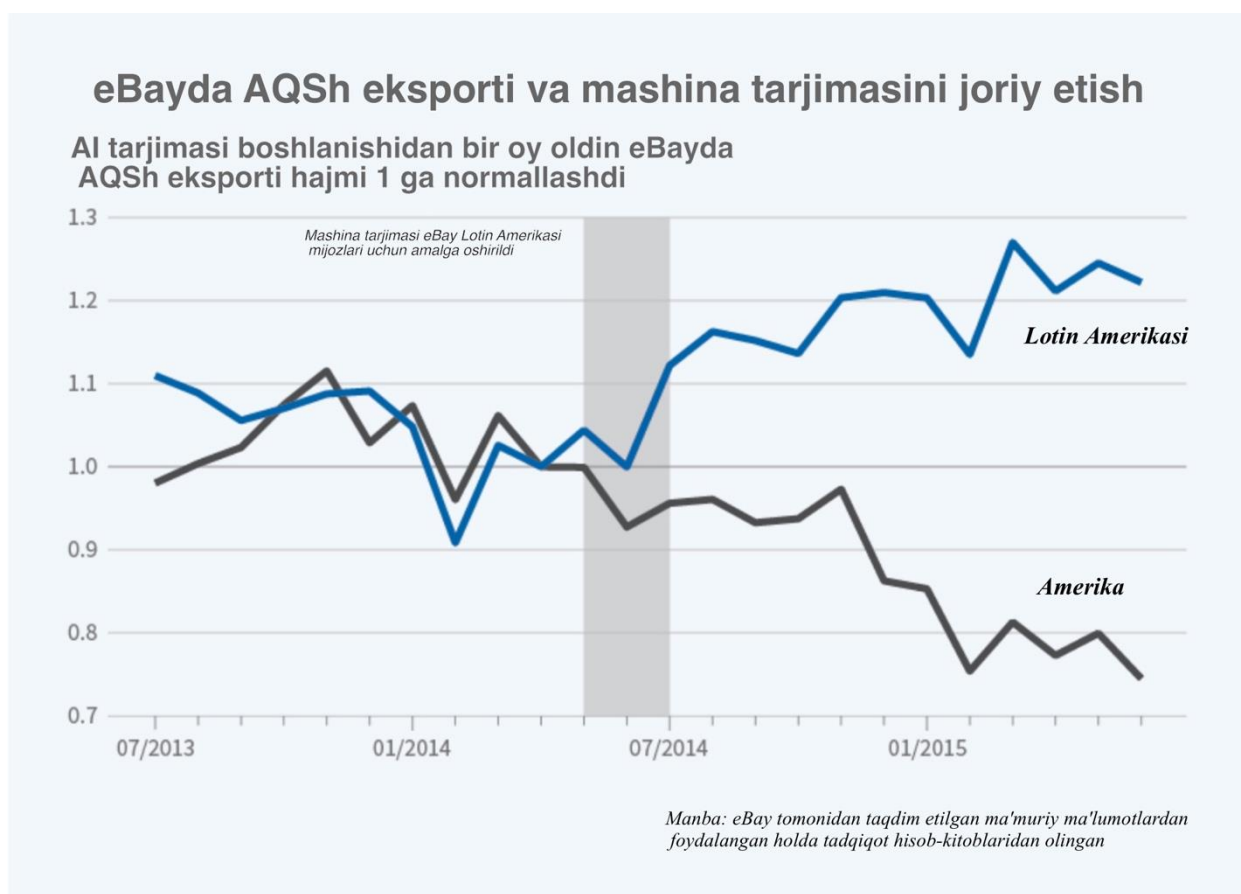
YalMning barcha ko'rsatkichlari bozor kursi ko'rinishida taqdim etiladi (2016)
1-rasm. Sun'iy intellektning jahon iqtisodiyotiga ta'siri (Trillion dollarda)

Manba: PwC Analysis

Texnologik innovatsiyalar, to'g'ri boshqaruv yondashuvi bilan bu innovatsiyalar kelgusi yillarda savdoning yanada inklyuziv va samarali o'sishiga yordam beradi. eBay yangi sun'iy intellektga asoslangan tarjima dasturini amalga oshirgandan so'ng, platformada AQShning ispan tilida so'zlashuvchi Lotin Amerikasi mamlakatlariga eksporti keskin oshdi. Mashinali o'rganish sohasidagi yutuqlar turli xil sun'iy intellekt (AI) tizimlarining ish faoliyatini sezilarli darajada yaxshiladi. Masalan, 2-rasmda nutqni aniqlashning eng yaxshi tizimlarida xatolik darajasi 2011-yildagi 15 foizdan 2017-yilda 5 foizga kamaydi.

Tadqiqotchilar oldingi tarjima dasturiga qaraganda ancha yaxshi tarjima natijalarini bergan

eMT ning joriy etilishi eBay plat-formasidagi xalqaro savdoni sezilarli darajada oshirganligini aniqladilar. eBay orqali AQShning ispan tilida so'zlashuvchi Lotin Amerikasi mamlakatlariga eksporti 17 foizdan ko'proqqa oshdi (Dwyer Gunn, 2018). 1-jadvalda G20 mamlakatlari uchun Yevropa Ittifoqi, AQSh va Xitoyga nisbatan heterojenlik indeksi qiymatlari ko'r-satilgan, pastroq qiymatlar raqamli xizmatlarni tartibga solishning ko'proq mos kelishini bildiradi. Qo'shma Shtatlar xizmatlar savdosiga ochiqroq bo'lsa-da, Yevropa Ittifoqi G20 a'zolarining ko'pchiligiga mamlakatdan-mamlakatga ko'proq mos keladi.



2-rasm. eBay orqali xalqaro savdo

Manba: <https://www.nber.org/digest/nov18/sun'iy-intellekt-improves-translation-facilitates-international-trade>

Xususan, Yevropa Ittifoqi maxfiylikni himoya qilish darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlar, jumladan Janubiy Koreya va Yaponiyaga nisbatan AQShdan pastroq ballga ega. Saudiya Arabistoni va Indoneziyadan tashqari barcha G20

mamlakatlariga nisbatan Xitoy juda yuqori ko'rsatkichlarga ega (o'xshash emasligini ko'rsatadi).

1-jadval

Iqtisodiy hamkorlik (OECD) xizmatlari savdosining cheklanganligi bir xillik indeksi 2019-yil

	YEI	AQSH	Xitoy	Argentina	Avstraliya	Braziliya	Kanada	Hindiston	Indoneziya	Yaponiya	Mexiko	Rossiya	Saudiya Arabistoni	Janubiy Koreya	Janubiy Afrika	Turkiya	UK
Yel		0,25	0,5	0,24	0,06	0,28	0,14	0,3	0,34	0,07	0,14	0,27	0,35	0,2	0,16	0,2	0,07
AQSH	0,25		0,55	0,18	0,2	0,32	0,12	0,42	0,38	0,22	0,22	0,36	0,39	0,3	0,26	0,4	0,24
Xitoy	0,5	0,55		0,73	0,51	0,34	0,51	0,37	0,21	0,49	0,41	0,39	0,2	0,52	0,45	0,5	0,55

Manba: The EU value reflects the simple cross-country average of the 22 EU countries covered in this database.

Sun'iy intellektning xalqaro savdosi bo'yicha global qoidalarni ishlab chiqish ko'plab afzalliklarga ega bo'ladi: Yevropa Ittifoqi dunyodagi eng yirik xizmatlar eksportchisi hisoblanadi va u yangi savdo qoidalari nafaqat raqamli tovarlar va xizmatlar bozoriga kirishni ta'minlash, balki savdo qoidalari iste'molchilar uchun real foyda keltirishi va asosiy huquqlarga rioya etilishini ta'minlash uchun bu pozitsiyadan foydalanishi mumkin. Haqiqatan ham, Yevropa Parlamenti avvalroq Yevropa Komissiyasini har qanday savdo tizimi Yevropa Ittifoqining ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik standartlariga rioya etilishini ta'minlashga chaqirgan.

Taklif va xulosalar

Sun'iy intellektning xalqaro savdoga ta'sirini baholashda ishlab chiqarish va sotish kooperatsiyasi, global ta'minot zanjiri,

shuningdek, raqamli savdo platformalarini yaratish va ulardan foydalanishga e'tibor qaratilgan. Sun'iy intellekt hosildorlikning o'sishini oshirsa, iqtisodiy o'sishni oshiradi, buning natijasida, xalqaro savdo uchun yangi ko'plab imkoniyatlarni yaratadi. Markazlashgan boshqaruv tizimini ta'minlash orqali murakkab va uzoq masofadagi ishlab chiqarish bo'linmalarini yaxshiroq boshqarishga yordam beradi. Raqamli platformalar orqali savdo qilishni amalga oshirishi mumkin.

JST tomonidan ishlab chiqilgan savdo qoidalari va erkin savdo kelishuvlari global miqyosda sun'iy intellektning qay darajada rivojlanishi va qo'llaninishini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'lumotlar tahlili va tarjima xizmatlari sohalaridagi maxsus ilovalar savdodagi ko'plab to'siqlarni kamaytirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekisto Respublikasi Prezidentining 03.07.2018 yildagi "O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3832-son qarori. <https://lex.uz/ru/docs/-3806053>
2. The macroeconomic impact of artificial intelligence february 2018
3. <https://aiforgood.itu.int/how-5-technologies-are-changing-global-trade/>
4. OECD (2017), oecd science, technology and industry scoreboard 2017: the digital transformation, oecd publishing, paris
5. Artificial intelligence software market revenue worldwide 2018-2025 // <https://www.statista.com/statistics/607716/worldwide-artificial-intelligence-market-revenues/published-by-shanhong-liu-mar-13-2020-the-digest-no-11-november-2018>
6. AI improves translation, facilitates international trade
7. <https://www.nber.org/digest/nov18/ai-improves-translation-facilitates-international-trade/>
8. The digital advantage: how digital leaders outperform their peers in every industry

9. https://www.capgemini.com/wp-content/uploads/2017/07/the_digital_advantage__how_digital_leaders_outperform_their_peers_in_every_industry.pdf
10. OECD science, technology and industry scoreboard 2017 the digital transformation
11. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264268821-en.pdf?expires=1650183571&id=id&accname=guest&checksum=ac4cbda72b7e74925ff59f2fae9b9273/>

